

OLIV MA'LUMOTLI MUTAXASSISLARNING SIFATINI OSHIRISHDA KADRLAR TAYYORLASHNING TA'LIM XIZMATLARI MARKETINGI

Shamanov G'ulom Zoxidovich

Toshkent kimyo-texnologiya instituti,
"Muxandislik grafikasi va

mexanika asoslari" kafedrasida katta o'qituvchisi

Saparov Bobur Jumaboyevich

Toshkent kimyo-texnologiya instituti, "Muxandislik
grafikasi va mexanika asoslari" kafedrasida assistenti

https://doi.org/10.55439/ECED/vol25_iss1/a37

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida kadrlar tayyorlash tizimini yuqori malakali mutaxassislar bilan ta'minlash, pedagogik faoliyatning nufuzi va ijtimoiy mavqeini oshirish, ta'lim xizmatlari ko'rsatish bo'yicha xalqaro standartlarga javob beradigan yuqori malakali, raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlash bo'yicha chora-tadbirlar umumlashtiriladi. Oliy ma'lumotli mutaxassislarni tayyorlash sifatini oshirish maqsadida o'qitish xizmatlari tavsiflangan.

Kalit so'zlari: oliy ta'lim, ta'lim xizmatlari, oliy ta'limdagi raqobat, ta'lim sifati, kadrlar tayyorlash, ta'lim xizmatlari marketingi.

МАРКЕТИНГ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ ПО ПОДГОТОВКЕ ПЕРСОНАЛА В ЦЕЛЯХ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ СПЕЦИАЛИСТОВ

Шаманов Гулам Зоҳидович

Ташкентский химико-технологический институт,
старший преподаватель кафедры

«Инженерная графика и основы механики»

Сапаров Бобур Джумбоевич

Ташкентский химико-технологический институт,
ассистент кафедры

«Инженерная графика и основы механики»

Аннотация. В данной статье обобщены мероприятия по обеспечению системы подготовки кадров в высших учебных заведениях высококвалифицированными специалистами, повышению престижа и социального статуса педагогической деятельности, подготовке высококвалифицированных конкурентоспособных специалистов, соответствующих мировым стандартам предоставления образовательных услуг. Описаны услуги по подготовке кадров в целях повышения качества высокообразованных специалистов.

Ключевые слова: высшее образование, образовательные услуги, конкуренция в сфере высшего образования, качество образования, подготовка кадров, маркетинг образовательных услуг.

MARKETING OF EDUCATIONAL SERVICES FOR PERSONNEL TRAINING IN ORDER TO IMPROVE THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION OF SPECIALISTS

Shamanov Gulam

Tashkent Institute of Chemical Technology, senior lecturer at the department of
"Engineering graphics and fundamentals of mechanics"

Saparov Bobur

Tashkent Institute of Chemical Technology, assistant at the department of
"Engineering graphics and fundamentals of mechanics"

Abstract. This article summarizes measures to ensure the training system in higher educational institutions with highly qualified specialists, increasing the prestige and social status of teaching activities, training highly qualified competitive specialists who meet international standards for the provision of educational services. Training services are described in order to improve the quality of highly educated specialists.

Key words: higher education, educational services, competition in the field of higher education, quality of education, personnel training, marketing of educational services.

Kirish. Mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish bo'yicha ustuvor vazifalarga muvofiq kadrlar tayyorlashning mazmunini tubdan qayta ko'rib chiqish, xalqaro standartlar darajasida oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlashga zarur shart-sharoitlar yaratish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 20-apreldagi "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2909-son qarori qabul qilindi.

Mazkur qaror bilan oliy ta'lim darajasini sifat jihatidan oshirish va tubdan takomillashtirish, oliy ta'lim muassasalarining moddiy-texnika bazasini mustahkamlash va modernizatsiya qilish, zamonaviy o'quv-ilmiy laboratoriyalari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan jihozlash bo'yicha Oliy ta'lim tizimini 2017-2021-yillarda kompleks rivojlantirish dasturi tasdiqlangan.

Shu bilan birga, respublikamiz hududlarini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish uchun zamon talablariga javob beradigan yuqori malakali kadrlarni o'z vaqtida zarur ixtisosliklar bo'yicha iqtisodiyot sohalari va tarmoqlari ehtiyojidan kelib chiqqan holda tayyorlash, oliy ta'lim mazmunini bevosita korxonalar, muassasalardagi texnika, texnologiya, ishlab chiqarish munosabatlariga hamda istiqbolli rivojlanish dasturlariga muvofiq shakllantirish, kadrlarni egallagan kasbi va mutaxassisligi bo'yicha ishga joylashtirishga doir qator dolzarb masalalar to'liq yechimini topmagan. Mamlakatimiz oliy ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar samaradorligini ta'minlash malakali ta'lim menejerlariga bevosita bog'liq. O'zbekistonda keyingi yillarda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlarning mazmun-mohiyati, birinchi navbatda, iqtisodiyotimizning barcha tarmoqlarini jadal suratlar bilan izchil rivojlantirishdan iborat. Bu vazifani muvaffaqiyatli amalga oshirishda tarmoqlar uchun chuqur bilim va amaliy ko'nikmalarga ega salohiyatli yosh kadrlarni tayyorlash alohida o'rin egallaydi. Ushbu maqsad - inson kapitalini yuksaltirish O'zbekiston taraqqiyot strategiyasining eng muhim, uzviy qismlaridan biridir. Bu yo'lda oliy ta'lim tizimini har tomonlama rivojlantirish, uni malakali va amaliy tajribaga ega bo'lgan shijo-atkor mutaxassislar bilan ta'minlashga qaratilgan keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda[1-3].

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Davlat va jamiyat ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimining faoliyatini tartibga solish va nazorat qilishni amalga oshiruvchi kadrlarni tayyorlash va ularni qabul qilib olishning kafillaridir.

Marketingni boshqarish, uni takomillashtirish masalalari bilan K.M. Almakuchukov [4], G. Axunova [5], D. Nazarova [6], D. Nabiev[7], A.O.

Ochilov [8,9] kabi olimlar shug'ullanishgan va tadqiqot ishlaridavomida salmoqli natijalarga erishilgan, ammo oliy ta'lim tizimida marketing faoliyatini boshqarish masalalari to'liq o'rganilmagan.

Masalan, G.N. Axunova oliy ta'lim tizimidagi marketing tahlili asosida marketologlarning kuchlarini marketing xizmatlari ko'rsatish bo'yicha respublika markazida jamlash hamda uning zimmasiga zaruriy ta'lim yo'nalishlari (mutaxassisliklar) bo'yicha mutaxassislariga bo'lgan ehtiyojni qondirish yo'llarini joriy etish va istiqboldagi imkoniyatlarni hisobga olgan holda belgilash, ta'lim xizmatlari bozorining ahvolini o'rganish, kadrlarni tayyorlash va boshqa masalalarni haq to'lash asosida bajarish bo'yicha funktsiyalarni yuklashning maqsadga muvofiqqligini asoslab bergan [8; 100-b.].

Marketing faoliyati rivojlanishi davrida unga berilgan ta'riflar ham yangilanib kelmoqda. Hozirgi kunda marketing strategiyasi, nafaqat korxonalar faoliyatini o'rganish va rivojlantirish uchun, balki ijtimoiy sohalarda ham qo'llanishga ehtiyoj ortmoqda[13]. Ma'lumki ta'lim sohasi ijtimoiy-iqtisodiy tarmoqning bir bo'laki hisoblanadi. Ta'lim xizmati marketingi strategiyasini rivojlantirish va takomillashtirish ushbu sohaning raqobatbardoshligini oshirish, ta'lim xizmati samaradorligi ortishiga olib keladi. Axborot texnologiyalari shiddat bilan rivojlanayotgan davrda, ta'lim xizmatlarining zamonaviyligi, tezkorligiga bo'lgan talab ortmoqda. Sohada raqobat munosabatlarini kengaytirmoqda. Bunday sharoitda ta'lim xizmatlari marketingi va uning strategiyasini yanada takomillashtirishga ehtiyoj ortib boraveradi.

Filipp Kotler yondashuviga ko'ra, oliy ta'lim marketingi, belgilangan maqsadga erishishda maqsadli ta'lim xizmatlari bozorlarida qadriyatlarini erkin ayirboshlashni yo'lga qo'yish uchun ishlab chiqilgan, puxta ta'riflangan dasturlarni tahlil etish, rejalashtirish, bajarish va ularning ijrosini nazorat qilish hisoblanadi[10].

Ta'lim xizmatlari bozorida sotuvchi bozor taklifini namoyon etish va shakllantirishda ko'maklashuvchi shaxs xisoblanadi[11]. Bunda sotuvchi ma'lum iqtisoslashtirilgan bilimga ega bo'lishi va buni iste'molchilar talablaridan kelib chiqib ularga taqdim eta olishi kerak bo'ladi.

Tadqiqot metodikasi. Oliy ta'lim muassasalarini bitiruvchilarini eng yuqori xalqaro darajada, oliy ta'lim muassasalarining alohida bo'limlari o'rtasidagi o'zaro aloqa darajasini oshirish va umuman oliy ta'lim muassasalarini boshqarish tizimini takomillashtirish, bozorlarni kengaytirish, ta'lim xizmatlarini eksport qilish, shuningdek,

oliy ta'lim muassasalarining mintaqada, tarmoqda va xorijdagi potentsial hamkorlar orasida reytingini oshirish.

Tahlil va natijalar. Shaxs kamoloti nafaqat o'zi uchun, balki davlat va jamiyat taraqqiyoti, ravnaqi uchun ham muhim ahamiyatga egadir. Binobarin, fuqarolari yuksak ma'naviyatga ega jamiyat har tomonlama taraqqiy eta oladi. Davlat va jamiyat ta'lim muassasalarining yuqori malakali raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlash yo'lidagi faoliyatini ham uyg'unlashtiradi hamda quyidagilarga kafolat beradi:

- fuqarolarning bilim olish, kasb tanlash va o'z malakasini oshirish
- huquqlarning ro'yobga chiqarilishiga;
- majburiy umumiy o'rta ta'lim hamda akademik listey yoki kasb-hunar texnikumlarida ta'lim olish yo'nalishini tanlash huquqi asosida majburiy o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limini olishga;
- davlat grantlari yoki pulli-shartnomaviy asosda oliy ta'lim va oliy o'quv yurtidan keyingi ta'limni olish huquqiga;
- davlat ta'lim muassasalarini mablag' bilan ta'minlashga;
- ta'lim oluvchilarning o'qishi, turmushi va dam olishi uchun shart-sharoitlar yaratish borasidagi vazifalarning hal etilishida jamoatchilik
- boshqaruvini rivojlantirishga;
- ta'lim jarayoni qatnashchilarini ijtimoiy jihatdan qo'llab quvvatlashga;
- sog'liq va rivojlanishida nuqsoni bo'lgan shaxslarning ta'lim olishiga.

Inson, uning har tomonlama uyg'un kamol topishi va farovonligi, shaxs manfaatlarini ro'yobga chiqarishning sharoitlarini va ta'sirchan mexanizmlarini yaratish, eskirgan tafakkur va ijtimoiy xulq-atvorning andozalarini o'zgartirish respublikada amalga oshirilayotgan islohotlarning asosiy maqsadi va harakatlantiruvchi kuchidir. Xalqning boy intellektual merosi va umumbashariy qadriyatlar asosida, zamonaviy madaniyat, iqtisodiyot, fan, texnika va texnologiyalarning yutuqlari asosida kadrlar tayyorlashning mukammal tizimini shakllantirish O'zbekiston taraqqiyotining muhim shartidir. Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim xizmatlarini ko'rsatishida jahon standartlariga javob beradigan oliy ma'lumotli mutaxassislarining sifatini oshirishga qaratilgan kadrlar tayyorlashdagi roli ish beruvchilar va talabalarning o'zlari xohlagan kasb egallashlari, shuning uchun ushbu bozorning barcha ishtirokchilari faqat ta'lim xizmatlariga xos bo'lgan quyidagi xususiyatlarni hisobga olishlari kerak[12-16].

- ijroning nisbiy davomiyligi;
- xizmatlar ko'rsatish samaradorligini aniqlash muddati;

- xizmatlar ko'rsatish chastotasi;
- xizmatlarning ko'rsatish joyiga va talabalarning yashash joyiga bog'liqligi;
- ta'lim xizmatlariga bo'lgan ehtiyoj ortib bormoqda, chunki bu ehtiyoj qondiriladi.

Ta'lim xizmatlari marketingga bo'lgan talab mamlakatning iqtisodiy sohasidagi o'zgarishlar bilan bevosita bog'liq. Ilmiy-texnikaviy taraqqiyot, demokratik vaziyat va madaniyat darajasi. Ta'lim bozorida muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatish uchun oliy ta'lim muassasalari tashqi va barcha muhim o'zgarishlarni oldindan aytib berishi kerak.

Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini boshqarishda faqat ta'lim sifatini baholash bilan cheklanib qolishning o'zi yetarli emas. Ta'lim sifatini tabaqalashtirilgan tarzda tushunish kerak - mazmuni, jarayoni va natijasi nuqtai nazaridan, ya'ni oliy ta'lim muassasalarida o'quv jarayoni sifatini boshqarish, uning mazmunli, protsessual va samarali xususiyatlari bilan bog'liq. Shu munosabat bilan ta'lim sifatini boshqarish – bu uning mazmuni, protsessual va samarali xususiyatlarining maqbul kombinatsiyasiga erishish uchun ta'lim jarayoniga maqsadli, murakkab, muvofiqlashtirilgan ta'sir etish.

Oliy ta'lim muassasalari faoliyatida bugungi kunda sifat menejmenti tizimini yaratishga alohida ahamiyat berilmoqda o'rnatilgan an'analarga, ilmiy tadqiqotlar natijalariga va zamonaviylikka asoslangan ta'lim tajriba.

Tajribada Belarus oliy ta'lim tizimida yaqin kelajakda tizimni faol joriy etish rejalashtirilgan xalqaro standartlarga asoslangan sifat menejmenti (SMS) yo'lga qo'yilgan. Eng yuqori sifatni yaxshilash davlatimiz ta'lim siyosatining eng muhim ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish milliy strategiyasida tizimni joriy etish nazarda tutilgan. Belarusiyada ta'limni xalqaro standartlarga javob beradigan darajada kadrlar tayyorlash tizimidan foydalanish tavsiya etiladi. Sifatni yaxshilash muammosi ta'limda bugungi kunda bir qator tashqi va ichki omillar tufayli dolzarbdir. Kadrlar tayyorlash tizimida ta'limni yaxshilash ishlari bir qator oliy ta'lim muassasalarining SMS tizimida yetakchilik qilmoqda va xalqaro standartni joriy qilmoqda; ular turlicha yondashuvlar asosida: ba'zi oliy ta'lim muassasalarilar faoliyatning muayyan yo'nalishlarini sertifikatlashadi, boshqalari alohida fakultetlarni sertifikatlashga tayyorlanmoqda va hokazo. SMSni joriy etgan oliy ta'lim muassasalari abituriyentlar uchun yanada jozibador bo'ladi. Qabul qilishning foydasi oliy ta'lim muassasalarida ta'lim tizimi, birinchi navbatda, xizmatlar iste'molchisiga va u tomonidan baholanadigan omil-

larga qaratilgan. Bu iste'molchini hisobga olgan holda tushunishdir, jamiyat va davlat tomonidan qo'yiladigan talablar, ta'lim sifati, uning raqobatbardoshligi, qulayligi. Bunday innovatsiyaning ko'plab afzalliklari bor.

Tahlillarga ko'ra, iqtisodiyot sohaslarining istiqbolda kadrlar tayyorlashga buyurtmalarini shakllantirish, bitiruvchilarga qo'yiladigan malakaviy talablarni ishlab chiqish, tarmoqqa zarur bo'lgan mutaxassislarni tayyorlash sifatini ta'minlash jarayonidagi ishtiroki talabga javob bermaydi. Oliy ta'lim dasturlarining o'zgaruvchan mehnat bozori talablariga hamohangligini ta'minlash uchun ish beruvchilar tomonidan tizimli ishlar amalga oshirilmayapti.

Oliy ta'lim – ilm-fan – ishlab chiqarish o'rta-sida uzilishlar mavjud, integratsiya ta'minlanmagan. Ilmiy-tadqiqot institutlari oliy ta'limda kadrlar tayyorlash jarayoniga zarur darajada jalb etilmagan, ularda ilmiy izlanishlar iqtisodiyot sohaslarining real ehtiyojlaridan kelib chiqmasdan amalga oshirilmoqda. Oliy malakali ilmiy va ilmiy-pedagog kadrlarning tizimli tayyorlanmasligi oliy ta'lim muassasalari ilmiy salohiyatining pasayishiga olib kelmoqda. Oliy ta'lim sifati oliy ta'lim muassasalari faoliyatining ayrim elementlariga bog'liq, asosan mutaxassislarni tayyorlash darajasini belgilaydi. Belarus Respublikasida ta'limni modernizatsiya qilishning asosiy yo'nalishlaridan biri uning sifatini oshirish bilan bog'liq bo'lib, bu ta'lim muassasasining ham, mamlakatning butun oliy ta'limining raqobatbardoshligining eng muhim xususiyatidir[3]. Mutaxassislarni tayyorlash sifatini belgilovchi yakuniy ko'rsatkichlar talabalarining butun davr mobaynida olgan bilimlari, ko'nikmalaridir. O'qish muddati. Ta'lim sifatini boshqarish tizimini loyihalash va modellashtirishda undan qochish mumkin emas faqat belgilangan standartlar mezonlari, bilim, ko'nikma va malakalar ko'rsatkichlari bo'yicha. Doimiy oliy ta'lim muassasalari tizimining har bir elementi faoliyatining barcha holatlari, maqsadlari, vositalari va shartlari to'g'risida ishonchli ma'lumotlarning mavjudligi, ta'lim jarayonining sifat ko'rsatkichlarini o'lchash qobiliyati. Bunga ta'lim sifati ustidan tizimli monitoringni tashkil etish orqali erishiladi. Tizim monitoringi abituriyentlar va talabalar kontingenti sifatini, kasbiy ta'lim dasturlarini, o'qituvchilar va ta'lim xodimlarining ilmiy va ta'limga tayyorlik darajasini baholashni o'z ichiga oladi; ilmiy-tadqiqot ishlari holati va ularning o'quv kurslari mazmuni bilan bog'liqligi, o'quv jarayonini tashkil etish samaradorligi, fanlar, fan sikllari, darajalari bo'yicha talabalarining yakuniy tayyorgarligini tahlil qilish; ta'lim oliy o'quv yurtlari bitiruvchilaridan

ko'p, bu esa yuqori malakali kadrlar tayyorlash darajasini tasdiqlaydi.

Biroq, kadrlar tayyorlash sifati bilan bog'liq muammolar ham mavjud. Ushbu muammolardan biri darajadir. Birinchi kursda o'qiyotgan talabalarining bilimlari har yili texnika oliy o'quv yurtlariga kirish uchun asosiy test sinovlari hisoblangan fizika va matematika fanlaridan markazlashtirilgan test sinovlari natijalari tobora yomonlashmoqda. 2021-yilda abituriyentlarning 57,3 foizi matematika fanidan 0 dan 20 ballgacha ball olgan. Fizika - 67,5%; 2022 yilda matematikadan - 58,1%, fizikadan - 70,3%; 2023 yilda matematikadan - 62,45%, fizika bo'yicha - 72,96%. Bunday statistik ma'lumotlar dastlabki bosqichda oliy ma'lumotli mutaxassislarni tayyorlash sifati, oliy ta'lim muassasalari birinchi kurs talabalarining ta'lim darajasi muammosiga duch kelmoqda. Sifatli ta'lim olishning boshlang'ich nuqtasi ekanligini hisobga olsak mavjud vaziyatni hisobga olgan holda birinchi kursda o'qiyotgan talabalarining tayyorgarlik darajasi Oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilarini tayyorlash sifatining mumkin bo'lgan pasayishini ham taxmin qilish mumkin[17,18].

Ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarining sa'y-harakatlarini birlashtirish zarur: o'rta maktab, kasb-hunar, o'rta maxsus va oliy ta'lim. Bundan tashqari, so'nggi yillarda oliy ta'lim muassasalari professor-o'qituvchilari uchun yuqori malakali kadrlar tayyorlash muhim muammo hisoblanadi[19-20].

Oliy ma'lumotli mutaxassislarni tayyorlash sifatini oshirishning asosiy yo'llari zarur quyidagi sohalarida hisobga olinadi:

- abituriyentlarning tayyorgarlik darajasini oshirish;
- oliy ta'lim muassasalarilarni moddiy-texnik ta'minlash muammolarini hal qilish;
- oliy ta'limni axborotlashtirish uchun dasturiy ta'minotni tayyorlash;
- oliy ma'lumotli o'qituvchilar malakasini oshirish

Xulosa va takliflar. To'plangan ilmiy-ishlab chiqarish bilan bir qatorda mamlakat barqaror rivojlanishining asosiy manbai potentsial millatning jismoniy va ma'naviy kuchlari yig'indisi sifatida inson salohiyatiga aylanishi kerak; individual va ijtimoiy maqsadlarga erishish uchun ishlatilishi mumkin. Zamonaviy sharoitlar, inson taraqqiyotining ustuvor yo'nalishlari va inson salohiyatiga yuqori sifatli sarmoya kiritilishi ijtimoiy taraqqiyotning haqli omilidir. Shuning uchun ta'lim, fan va madaniyatga sarmoya kiritilmaydi, jamoat boyligidan chegirma, lekin inson resurslariga dastlabki sarmoya sohaga investit-

siyalar avlodlar miqyosida fikr yuritsangiz, eng samarali hisoblanadi.

Bozor iqtisodiyotining vujudga kelishi sharoitida ijtimoiy sohani rivojlantirish ustuvor vazifa sifatida bandlik va ishsizlik muammosini ilgari suradi va jamiyatning barcha mehnatga layoqatli a'zolari uchun teng sharoit yaratishga qaratilgan faol ijtimoiy siyosat olib borishni talab qiladi. Faol siyosat mehnat bozori - bandlikni saqlash, oshirish maqsadida amalga oshiriladigan tadbirlar majmui mehnat resurslarining harakatchanligi, yangi ish o'rinlarini yaratish, shuningdek oshirish bo'yicha tanlab chora-tadbirlar odamlarning ish joylarini topish va saqlash qobiliyati.

Keyingi yillarda insonning butun umri davomida bilim olishga imkon beruvchi chora-tad-

birlar majmui sifatida uzluksiz ta'lim tushunchasi keng tarqaldi. Jamiyatning rivojlanishi ta'lim resurslarini an'anaviy ketma-ketlikda ma'lum bir davrda to'planishiga emas, balki insonning butun hayoti davomida taqsimlanishiga talablar qo'yadi.

Hozirgi vaqtda ta'lim tizimidagi tendentsiyalar uzluksizlik va dinamiklik bilan bog'liq bilimlarni o'zlashtirish jarayoni, bu bilimning tezda eskirish ehtimoli va uni doimiy ravishda takomillashtirish zarurati bilan izohlanadi. Bu kvitansiyaning turli shakllari taklifini belgilaydi ta'lim va keyingi ta'limga hissa qo'shadigan ta'lim darajasini ta'minlash. Ta'lim to'g'ri, to'liq, aniq va doimiy bo'lishi kerak, chunki inson aql o'rganish va tafakkur bilan tarbiyalanadi va xalqning asosiy boyligini tashkil etadi.

Manba va foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 2 martdagi "2017 - 2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini «Ilm, ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili»da amalga oshirishga PF-5953-son Farmoni. <https://lex.uz//>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M. Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. - Toshkent, "Xalq so'zi" gazetasi, 2020 yil 25 yanvar. Manba: www.press-servise.uz
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori, O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, PQ - 2909 -sonli, 18-son, 313-modda, 2017 yil 20 aprel
4. Алмакучуков К.М. Технологии управления маркетингом в вузе // Высшее образование Кыргызской Республики. - 2008. - 2/12. - с.44-50..
5. Axunova G. O'zbekistonda ta'lim xizmatlari marketingi muammolari: Monografiya. - Toshkent. - 2005. - 244 b.
6. Nazarova D. Ta'lim xizmatlari marketingida axborotni boshqarish // Jamiyat va boshqaruv. - 2010. - 3. - 65-67-b.
7. Набиев Д. Совершенствование управления маркетингом образовательных услуг в условиях модернизации экономики. Автореф. ... докт. эконом. наук. -Ташкент, 2009. - 48 с.
8. Ochilov A.O. Malakali kadrlar tayyorlashda marketing xizmati // Jamiyat va boshqaruv. - Toshkent, 2007. - №3. - B. 56-58
9. Очиллов А.О. Маркетинг в сфере высшего образования // Экономика и финансы. - Москва, 2009. - № 3 (156). - С. 64-65.
10. Kotler & Fox? 1995.-44b.
11. Abdullaev O. va boshqalar. Marketing strategiyasining asosiy yo'nalishlari.- T:NIMP,1999.-25b.
12. Kahhorov O.S. Oliy ta'lim muassasalari marketing faoliyati samaradorligini boshqarish. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. № 6, noyabr-dekabr, 2019 yil. -141 b.
13. Раджабова Г. У. Защита прав частных предпринимателей и роль малого бизнеса в инновационной экономике //Web of Scholar. - 2018. - Т. 3. - №. 3. - С. 3-5.
14. Ta'lim sifatini boshqarish / ed. M. M. Potashnik. - M.: Pedagogika jamiyati Rossiya, 2006. - 448 b.
15. Ta'lim sifatini boshqarish: nazariya va amaliyot / ed. A. I. Juka, N. N. Koshel. -
16. Doeringer P., Piore M., Internal Labour Markets and Manpower Analyses Lexington, Mass, 1971; Standing G. Unemployment and Labour Market Flexibility. ILO, - Geneva, 1986. - P. 19-20.
17. Подольский О.А., Погужина В.А.. Ключевые компетенции выпускников и молодых специалистов при приеме на работу. "Научное обозрение: гуманитарные исследования" — 1/2016, 96-103 с
18. Зеер Э.З. Идентификация универсальных компетенций выпускников работодателем // Высшее образование в России. - 2007. - № 11. - С. 39-45.
19. Djumanova R.S. Ijtimoiy xizmatlar. O'quv-uslubiy majmua. Toshkent. 2012.103-b.
20. Abduraxmonova M.M. Ijtimoiy ishning iqtisodiy asoslari va menejment. O'quv uslubiy majmua. Farg'ona. 2017.- 303